

Program hodowlany dla bydła rasy polskiej czerwonej.

I. Cel programu hodowlanego.

Celem programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej jest utrzymanie populacji krów rasy polskiej czerwonej o dwukierunkowym typie użytkowania z zachowaniem charakterystycznych dla tej rodzimej rasy cech takich jak: odporność na niekorzystne warunki środowiskowe, odporność na choroby, długowieczność, dobre cechy macierzyńskie oraz dobra płodność. Mleko produkowane przez krowy tej rasy charakteryzuje wysoka zawartość białka, tłuszczu i suchej masy oraz bardzo dobra przydatność do przetwórstwa. Może być także doskonałym surowcem do produkcji żywności funkcjonalnej.

Zdecydowanie liczniejsza część populacji bydła polskiego czerwonego objęta została programem ochrony zasobów genetycznych, dla której nadrzędnym celem realizowanego programu hodowlanego jest zachowanie i ochrona puli genowej bydła polskiego czerwonego oraz charakterystycznych dla tej rasy odrębnych cech. Dla pozostałych zwierząt rasy polskiej czerwonej, które nie uczestniczą w programie ochrony zasobów genetycznych, realizowany jest program hodowlany, który zakłada doskonalenie cech mlecznych przy zachowaniu cech typowych dla ras mięsno-mlecznych tj.: dobrych cech zdrowotnych, macierzyńskich i rozrodczych, a także zdolności przystosowywania się do trudnych warunków środowiskowych.

II. Szczegółowa charakterystyka rasy i wzorzec rasy.

Bydło polskie czerwone wywodzi się od małego dzikiego bydła zwanego turem krótkorogim. Na przestrzeni wieków bydło czerwone było dominujące w pogłowie bydła w Europie Środkowej. Na terenach ziem polskich bydło o charakterystycznym wiśniowo-brązowym umaszczeniu pojawiło się prawdopodobnie wraz z przemieszczeniami ludności w Europie w XVI w. Pod koniec XIX wieku powstał Związek Hodowców Bydła Czerwonego przy Towarzystwie Rolniczym Krakowskim. W okresie międzywojennym bydło polskie czerwone stanowiło 25% krajowej populacji. W 1913 roku zostały założone księgi hodowlane dla tej rasy. Do lat 60 ubiegłego stulecia utrzymywano w Polsce około 2 mln zwierząt rasy polskiej czerwonej, w której można było rozróżnić 4 odmiany: małopolską, podlasko-lubelską, rawicką i śląską.

Z uwagi na intensyfikację produkcji mleka i związane z nią kojarzenia uszlachetniające głównie innymi, europejskim bydła czerwonego, pod koniec ubiegłego wieku, liczebność zwierząt rasy polskiej czerwonej utrzymywanego w czystości rasy, tj. bez udziału lub z niewielkim udziałem europejskich ras czerwonych uległa drastycznemu zmniejszeniu i była zagrożona wyginięciem. W księdze bydła rasy polskiej czerwonej zapisanych było zaledwie kilkaset krów. Dzięki zaangażowaniu ludzi, którym zależało na ocaleniu rodzimej rasy czerwonej podjęto działania zmierzające do stworzenia rezerwy genetycznej tej rasy i zachowania dotychczasowego genotypu. Inicjatywa rozpoczęcia realizacji programu ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego została podjęta w 1994 r. przez Małopolskie Towarzystwo Hodowców Bydła. W wybór krów do opracowanego programu ochrony zaangażowani byli pracownicy terenowi z ówczesnych Okręgowych Stacji Hodowli Zwierząt, a także pracownicy naukowcy Instytutu Zootechniki w Krakowie. Program ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej realizowany jest nieprzerwanie od 1999 roku. Obecnie bydło polskie czerwone utrzymywane jest w Polsce głównie na terenach górskich i podgórskich oraz w Polsce północno-wschodniej.

Jest to bydło z dobrze zaznaczonym umięśnieniem, charakteryzujące się dużą wytrzymałością na złe warunki środowiskowe, odpornością na choroby, długowiecznością. Do rasy polskiej czerwonej (kod RP) zalicza się bydło czerwone pochodzenia krajowego oraz potomstwo pochodzące z kojarzenia czerwonego bydła krajowego z innymi, europejskimi rasami bydła czerwonego wpisanymi do ksiąg danej rasy w kraju pochodzenia, tj. ras: duńskiej czerwonej, szwedzkiej czerwonej, norweskiej czerwonej, fińskiego i brytyjskiego ayrshire, niemieckiej Rotvieh/Angler, estońskiej czerwonej, łotewskiej brązowej, litewskiej czerwonej.

Wzorzec bydła rasy polskiej czerwonej

SAMICA

1. wysokość w krzyżu: odpowiednia do wieku zwierzęcia; optymalna wysokość pierwiastki to 130-135 cm, a krowy dorosłej 135-140 cm;
2. sylwetka: kształt ciała zbliżony do prostokąta;
3. umięśnienie: profile mięśni dobrze zaznaczone, o cechach charakterystycznych dla rasy polskiej czerwonej: mięśnie zadu o profilu lekko wypukłym lub płaskie, z zarysowaną rzeźbą poszczególnych mięśni, mięśnie grzbietu wyraźnie zarysowane, łopatka lekko obłożona mięśniami;

4. głowa i szyja: głowa lekka; szyja delikatna, wąska, wydłużona, bez nadmiernego fałdu na podgardlu;
5. barki: dobrze przylegające łopatki, wyrostki grzbietowe kręgosłupa lekko wystające ponad linię grzbietu;
6. klatka piersiowa: wysklepiona, nieco szersza w części tylnej niż przedniej, żebra płaskie;
7. brzuch: głęboki i pojemny;
8. grzbiet: prosty, mocny, prosta i szeroka partia lędźwiowa, umięśnienie zaznaczone,
9. zad: lekko spadzisty, długi, szeroki, płasko umięśniony, profile mięśni udowych płaskie lub lekko wypukłe, prawidłowo osadzona nasada ogona;
10. nogi: szeroko i równolegle ustawione, lekko skątowane, suche, mocne stawy, wysoka piętka racicy, racice lekko rozwarte;
11. wymię: pojemne, zawieszenie tylne wysokie i szerokie, zawieszenie przednie wysunięte do przodu, mocno połączone z powłokami brzuszными, skóra cienka, delikatnie owłosiona, żyły mleczne bardzo wyraźnie zaznaczone, rozwój ćwiartek równomierny, strzyki centralnie rozmieszczone na ćwiartkach, pionowo ustawione, cylindryczne, średniej długości. Wymię czyste - bez dodatkowych strzyków i przystrzyków;
12. ogólny wygląd: harmonijna, szlachetna budowa, skóra cienka, pokryta błyszczącą, jedwabistą sierścią, wyraźnie rysujący się kościec, o umięśnieniu właściwym dla rasy, temperament żywy;
13. umaszczenie: jednolite od jasno-czerwonego, poprzez wiśniowe aż do brązowego, dopuszcza się białe odmaśtki, śluzawica i racice ciemne. Dopuszczalna jest również jasna śluzawica i racice. Rogi krótkie, siwe, na końcu ciemne.

SAMIEC

1. wysokość w krzyżu: odpowiednia do wieku zwierzęcia; optymalna wysokość w wieku jednego roku 117-127cm, dorosłego buhaja 135-150 cm;
2. sylwetka: żebra szeroko rozstawione i wysklepione, sylwetka ze zwiększającą się głębokością i szerokością w stronę zadu;
3. umięśnienie: profile mięśni dobrze zaznaczone, o cechach charakterystycznych dla rasy polskiej czerwonej: mięśnie zadu o profilu lekko wypukłym lub płaskim, z zarysowaną rzeźbą poszczególnych mięśni, mięśnie grzbietu wyraźnie zarysowane, łopatka lekko obłożona mięśniami;

4. głowa i szyja: głowa szlachetna, szeroki pysk, mocna żuchwa, szyja delikatna, wąska, wydłużona, bez nadmiernego fałdu na podgardlu;
5. barki: dobrze przylegające łopatki, wyrostki grzbietowe kręgosłupa lekko wystające ponad linię grzbietu;
6. klatka piersiowa: szeroka, wysklepiona, żebra szeroko rozstawione, kości żeber płaskie lub lekko zaokrąglone;
7. grzbiet: prosty i mocny, prosta i szeroka partia lędźwiowa, umięśnienie płaskie lub lekko wypukłe;
8. zad: lekko spadzisty, długi, szeroki, płasko umięśniony, profile mięśni udowych płaskie dobrze zaznaczone, prawidłowo osadzona nasada ogona;
9. nogi: mocne, suche, prawidłowo ustawione o mocnych pęcinach, lekko rozwartych racicach, płaskich kościach;
10. ogólny wygląd: harmonijna, proporcjonalna budowa, wykazująca cechy męskie, wigor, siłę, skóra cienka, pokryta błyszczącą, jedwabistą sierścią, wyraźnie rysujący się kościec, o umięśnieniu właściwym dla rasy, drugorzędne cechy płciowe wyraźnie zaznaczone;
11. umaszczenie: jednolite od jasno-czerwonego, poprzez wiśniowe aż do brunatnego; dopuszcza się białe odmastki, śluzawica i racice ciemne, dopuszcza się również jasną śluzawicę i racice. Rogi krótkie, siwe, na końcu ciemne.

III. Obszar geograficzny, na którym realizowany jest program hodowlany.

Program hodowlany dla bydła rasy polskiej czerwonej jest realizowany na terytorium całej Rzeczypospolitej Polskiej.

IV. Sposób identyfikacji zwierząt wpisywanych do księgi hodowlanej.

Bydło rasy polskiej czerwonej oznakowane jest zgodnie z przepisami Unii Europejskiej oraz ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt. Identyfikacja zwierząt polega na porównaniu numeru identyfikacyjnego znajdującego się na kolczyku z numerem odnotowanym w dokumentacji hodowlanej. Dla zwierzęcia posiadającego pochodzenie, rasę określa się na podstawie rasy rodziców i koduje za pomocą kodów literowych określonych w słowniku ras przez organizacje międzynarodowe ICAR oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Dla bydła rasy polskiej czerwonej stosuje się kod RP. W przypadku zwierząt nieposiadających udokumentowanego

pochodzenia, rasę zwierzęcia określa się na podstawie fenotypowej oceny rasy i zapisuje za pomocą kodów literowych w chwili zakładania dokumentacji hodowlanej w stadzie poddawany ocenie wartości użytkowej.

Informacje o pochodzeniu zwierząt rasy polskiej czerwonej rejestrowane są w systemie teleinformatycznym prowadzonym przez PFHBiPM na potrzeby oceny wartości użytkowej oraz prowadzenia ksiąg hodowlanych. Urodzenie zwierzęcia, na podstawie informacji od hodowcy, rejestrowane jest przez zootechnika oceny podczas przeprowadzanego próbnego udoju lub wizyty w gospodarstwie w przypadku oceny mięsnej, który wpisuje datę wycielenia matki zwierzęcia na dokumencie określonym przez PFHBiPM. Pochodzenie zwierzęcia po ojcu wskazanym przez hodowcę weryfikowane jest na podstawie informacji o pokryciach jego matki zgromadzonych w systemie teleinformatycznym. Pochodzenie zwierząt zapisane w dokumentacji hodowlanej weryfikowane jest poprzez procedurę potwierdzania pochodzenia, a w stosownych przypadkach może być przeprowadzone badanie markerów DNA weryfikujące pochodzenie po parze rodziców, matce lub ojcu.

Rodowody buhajów hodowlanych przeznaczonych do sztucznego unasiennienia i krycia naturalnego muszą być uwiarygodnione poprzez potwierdzenie jego pochodzenia badaniem markerów DNA.

W przypadku gdy zwierzęta czystorasowe rasy polskiej czerwonej są wykorzystywane do pozyskiwania komórek jajowych i zarodków, ich pochodzenie należy weryfikować badaniem markerów DNA.

Stosowane metody badania markerów DNA:

1. analiza polimorfizmu mikrosatelitarnego DNA - badania wykonywane przez
Laboratorium Genetyki Molekularnej Instytutu Zootechniki-PIB w Krakowie
lub
2. analiza markerów genetycznych SNP (polimorfizm pojedynczego nukleotydu) -
badania wykonywane przez:
 - a. Laboratorium Genetyki Bydła PFHBiPM wraz z Centrum Genetycznym PFHBiPM,
 - b. Zakład Hodowli Bydła Instytutu Zootechniki we współpracy z
Laboratorium Genomiki Zakładu Hodowli Bydła Instytutu Zootechniki- PIB
w Krakowie,

spełniają wymagania określone przez Międzynarodowe Towarzystwo Genetyki Zwierząt (ISAG).

V. Cel programu hodowlanego w zakresie selekcji i hodowli.

Celem programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej jest zachowanie charakterystycznych dla tej rodzimej rasy cech takich jak wytrzymałość na niekorzystne warunki środowiskowe, odporność na choroby, długowieczność, dobre cechy macierzyńskie, dobra płodność oraz zachowanie składu mleka i jego właściwości decydujących o przydatności do przetwórstwa i jako żywności funkcjonalnej.

W wyniku realizacji programu hodowlanego zakładane jest zachowanie i utrwalenie charakterystycznych cech rasy, a w populacji doskonalonej w miarę możliwości uzyskanie postępu genetycznego i fenotypowego w zakresie:

- cech produkcyjnych ilości i jakości mleka, mających wpływ na jego cenę, tj. zawartość i wydajności tłuszczu, białka w mleku, zawartości suchej masy.
- cech funkcjonalnych takich jak: płodność (wiek pierwszego wycielenia, długość okresów międzyciążowych i międzywycieleniowych, rodzaj porodu i żywotność urodzonego cielęcia), zdrowotność wymienia (liczba komórek somatycznych), długowieczność, szybkość oddawania mleka i zachowanie się zwierząt podczas doju, a także innych cech, które mają znaczący wpływ na zmniejszenie kosztów produkcji, w tym cech typu i budowy zwierząt.

Dzięki postępowi hodowlanemu uzyskanemu w realizacji tego segmentu programu hodowlanego niewielkie gospodarstwa głównie na południu Polski w dalszym ciągu utrzymują krowy tej rasy i produkują mleko, przyczyniając się do utrzymywania różnorodności biocenozy łąkowo-pastwiskowych i ochrony krajobrazu terenów podgórskich i górskich.

W części populacji bydła rasy polskiej czerwonej objętej programem ochrony zasobów genetycznych użytkowanej zarówno w kierunku produkcji mleka jak i mięsa, celem nadrzędnym jest zachowanie istniejącej, oryginalnej puli genów przy dążeniu do zachowania jak największej zmienności genetycznej populacji oraz utrzymanie produktywności bydła polskiego czerwonego na poziomie akceptowalnym przez hodowców utrzymujących to bydło i pozwalającym na utrzymanie się na rynku.

Ponieważ część hodowców utrzymujących bydło rasy polskiej czerwonej (głównie z populacji objętej ochroną zasobów genetycznych), osiąga niezadawalające efekty w produkcji mleka, dopuszcza się użytkowanie krów polskich czerwonych jako krowy mamki do produkcji żywca w stadach o mięsny kierunku użytkowania. Prace hodowlane w tych gospodarstwach realizowane są wyłącznie na poziomie stada i polegają na utrzymywaniu

populacji krów rasy polskiej czerwonej o dwukierunkowym typie użytkowania z naciskiem na cechy umięśnienia charakterystyczne dla bydła polskiego czerwonego. Zwierzęta te powinny charakteryzować się budową predysponującą je do mięsnego typu użytkowania. Informacje o osiągniętych wynikach cech opasowych gromadzone są w celu wykorzystania ich w przyszłości do oszacowania potencjału genetycznego zdolności opasowych bydła polskiego czerwonego.

Prace hodowlane prowadzone są również w kierunku utrzymania i pogłębienia cech matecznych, takich jak łatwość wycieleń, dobra płodność skutkująca regularnymi corocznymi wycieleniami, mleczność na poziomie wystarczającym do wykarmienia przynajmniej jednego cielęcia oraz dobra żywotność cieląt.

W wyniku realizacji programu ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej metodą *in-situ* oraz *ex-situ*, populacja objęta tym programem zwiększyła się ze 150 krów wpisanych do księgi hodowlanej w 1999 roku do 2639 samic objętych oceną w zakresie cech produkcji mleka i 1597 samic objętych oceną w zakresie cech produkcji mięsa w roku 2023.

Metody hodowlane

Powszechnie stosowane metody doskonalenia populacji są stosowane wyłącznie dla tej części populacji, która nie jest objęta ochroną zasobów genetycznych. Zwierzęta do kojarzeń w tej części populacji będą wybierane w oparciu o uzyskane wyniki oceny wartości hodowlanej wyrażonej indeksem selekcyjnym oraz wartości hodowlanej dla poszczególnych cech użytkowości mlecznej oraz cech typu i budowy.

Z uwagi na małą liczebność tej populacji bydła przy podejmowaniu decyzji o doborach indywidualnych bardzo ważne jest spokrewnienie kojarzonych zwierząt. Kojarzone zwierzęta nie powinny mieć wspólnych przodków w pokoleniu rodziców i dziadków.

W części populacji bydła polskiego czerwonego, która nie uczestniczy w realizacji programu ochrony zasobów genetycznych, do kojarzeń z krowami i jałówkami rasy polskiej czerwonej wykorzystywane jest nasienie buhajów czystorasowych wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla bydła rasy polskiej czerwonej, które zostały uznane za przydatne do realizacji tego programu przez prowadzącego księgę i pochodzą po matkach użytkowanych w kierunku produkcji mleka oraz buhajach wybranych na ojców buhajów. Nasienie to powinno być pozyskane, produkowane, przetwarzane i przechowywane wyłącznie w centrach pozyskiwania lub przechowywania nasienia albo w stacjach pozyskiwania i przechowywania zarodków zatwierdzonych do celów

wewnątrzunijnego handlu nasieniem i zarodkami zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt.

Do kojarzeń ze zwierzętami w tej części populacji, mogą zostać wykorzystane również przywiezione do Polski czystorasowe zwierzęta ras europejskich czerwonych wpisane do księgi hodowlanej prowadzonej przez związek hodowców uznany na podstawie rozporządzenia 2016/1012 lub podmiot zajmujący się hodowlą uwzględniony na wykazie prowadzonym przez Komisję Europejską na podstawie art. 34 ww. rozporządzenia lub wpisane do księgi hodowlanej prowadzonej w państwie wymienionym w akcie wykonawczym, o którym mowa w art. 35 tego rozporządzenia, a także nasienie, komórki jajowe i zarodki pochodzące od takich zwierząt, pozyskane, produkowane, przetwarzane i przechowywane w centrum pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub przez zespół pozyskiwania lub produkcji zarodków zatwierdzony do celów wewnątrzunijnego handlu materiałem biologicznym zgodnie z prawem UE dotyczącym zdrowia zwierząt.

Przywożone do Polski czystorasowe zwierzęta i materiał biologiczny europejskich ras czerwonych powinny:

- 1) być zaopatrzone w świadectwo zootechniczne, o których mowa w art. 30 ust. 2 i 5 rozporządzenia 2016/1012,
- 2) w przypadku nasienia – spełniać wymagania określone w art. 21 ust. 1 lit. b) i e) oraz w załączniku III Część 3 pkt. 7 lit. a) rozporządzenia 2016/1012.

Do krycia naturalnego samic użytkowanych zarówno w kierunku produkcji mleka jak i produkcji mięsa dopuszcza się możliwość używania czystorasowych buhajów, których pochodzenie zostało potwierdzone wynikiem badania markerów DNA, które zostały wpisane do sekcji głównej księgi hodowlanej dla bydła rasy polskiej czerwonej.

W części populacji bydła polskiego czerwonego objętej ochroną zasobów genetycznych do kojarzeń z samicami uczestniczącymi w realizacji programu ochrony używane jest nasienie buhajów czystorasowych wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej, które zostały uznane za niezbędne do realizacji tego programu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła powołaną przez Dyrektora Instytutu Zootechniki-PIB w Krakowie. W celu pozyskania nasienia niezbędnego do utworzenia rezerwy genetycznej oraz do unasienniania samic uczestniczących w realizacji programu ochrony zasobów genetycznych Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych typuje buhaje przeznaczone do pozyskania nasienia pochodzące po matkach użytkowanych w kierunku produkcji mleka i buhajach wyznaczonych przez Grupę Roboczą na ojców buhajów. Nasienie od tych buhajów

powinno być pozyskane, produkowane, przetwarzane i przechowywane wyłącznie w centrach pozyskiwania lub przechowywania nasienia albo w stacjach pozyskiwania i przechowywania zarodków zatwierdzonych do celów wewnątrzunijnego handlu nasieniem i zarodkami zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt. Do unasienniania samic uczestniczących w realizacji programu ochrony zasobów genetycznych może to być również wykorzystywane nasienie buhajów zgromadzone w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych prowadzonym przez IZ PIB w Krakowie.

Podstawowym kryterium doboru zwierząt do kojarzeń w tej części populacji bydła polskiego czerwonego jest spokrewnienie kojarzonych zwierząt, tak aby możliwie jak najdłużej utrzymywać istniejącą zmienność genetyczną. Kolejnym kryterium doboru zwierząt jest wykorzystanie nasienia buhajów ze wszystkich zachowanych linii genetycznych bydła polskiego czerwonego, tak aby w kolejnych pokoleniach zachować pełną pulę oryginalnych genów rasy polskiej czerwonej. Buhaje lub ich nasienie zakwalifikowane do udziału w programie ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej są wykorzystywane do kojarzeń z krowami uczestniczącymi w tym programie bez względu na kierunek w jakim użytkowane są te krowy.

Na matki buhajów przeznaczonych do wykorzystania w programie ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej mogą zostać wybrane samice uczestniczące w tym programie. Przy wyborze matek buhajów analizowane są następujące informacje:

- wartość hodowlana wyrażona indeksem selekcyjnym oraz wartość hodowlana dla poszczególnych cech mlecznych oraz cech typu i budowy, jeśli zostały oszacowane;
- prezentowany typ użytkowy,
- zgodność ze wzorcem rasowym,
- wydajność mleka i zawartość białka i tłuszczu.

Sposób wykorzystania materiału biologicznego

Do realizacji programu hodowlanego dla populacji bydła rasy polskiej czerwonej wykorzystywany jest materiał biologiczny bydła rasy polskiej czerwonej w postaci nasienia buhajów lub zarodków pochodzących od zwierząt czystorasowych wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej, które zostały uznane za przydatne do realizacji tego programu przez prowadzącego księgę. Materiał ten został pozyskany, wyprodukowany, przetworzony i przechowywany wyłącznie w centrach

pozyskiwania lub przechowywania nasienia albo w stacjach pozyskiwania i przechowywania zarodków zatwierdzonych do celów wewnątrzunijnego handlu nasieniem i zarodkami zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt.

Zatwierdzone centra pozyskiwania lub przechowywania nasienia pozyskują, przechowują i wprowadzają do obrotu nasienie buhajów zakwalifikowanych do udziału w programie hodowlanym dla rasy polskiej czerwonej na potrzeby jego realizacji, a także w celu utworzenia rezerwy genetycznej. Kwalifikacji buhajów do wykorzystania w sztucznym unasiennianiu w celu pozyskania nasienia niezbędnego do realizacji programu hodowlanego dla tej części populacji bydła rasy polskiej czerwonej, która nie jest nieobjęta programem ochrony zasobów genetycznych dokonuje PFHBiPM. Kwalifikacji buhajów przeznaczonych do wykorzystania w sztucznym unasiennianiu populacji objętej programem ochrony zasobów genetycznych dokonuje Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych bydła powołana przez Dyrektora Instytutu Zootechniki-PIB.

Do unasienniania samic rasy polskiej czerwonej, zgodnie z załącznikiem III część 3 pkt. 8 lit. b do rozporządzenia 2016/1012, może być wykorzystywane nasienie buhajów rasy polskiej czerwonej uznanych przez prowadzącego księgę hodowlaną za przydatne lub niezbędne do realizacji programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej, które spełniają wymagania niezbędne do uzyskania oceny wartości hodowlanej dla cech produkcji mleka z dokładnością wynoszącą minimum 0,2.

Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 21 ust. 7 rozporządzenia 2016/1012, do unasienniania krów rasy polskiej czerwonej uczestniczących w realizacji programu ochrony zasobów genetycznych może być wykorzystywane nasienie buhajów rasy polskiej czerwonej uznanych za niezbędne do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej, które nie spełniają wymagań niezbędnych do uzyskania wyniku oceny wartości hodowlanej dla cech produkcji mleka z dokładnością wynoszącą minimum 0,2.

Zgromadzone w Banku Materiałów Biologicznych Instytutu Zootechniki w Balicach zarodki zwierząt rasy polskiej czerwonej stanowiące rezerwową pulę genów, w przypadku wystąpienia braku żywych zwierząt o pożądanym genotypie, będą mogły być udostępniane po pozytywnym zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła.

Nasienie buhajów zakwalifikowanych do wykorzystania w programie ochrony zasobów genetycznych może być wykorzystywane do unasienniania krów tej rasy w stadach nie objętych programem ochrony, pod warunkiem, że zapotrzebowanie na nasienie w populacji objętej programem ochrony zostanie w pełni zrealizowane.

Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego

Od każdego buhaja uznanego za przydatnego lub niezbędnego do realizacji programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej wykorzystywanego w sztucznym unasiennianiu wskazane jest, w miarę możliwości, zabezpieczenie minimum 200 porcji nasienia stanowiącego rezerwę genetyczną i zdeponowanie go w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych Instytutu Zootechniki-PIB w Krakowie.

W miarę możliwości pobierane mogą być również komórki jajowe i zarodki pochodzące od wybitnych krów wytypowanych przez PFHBiPM na dawczynię. Pobrane i zamrożone komórki jajowe i zarodki przechowywane będą w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych IZ-PIB w Krakowie.

VI. Informacje o decyzjach podjętych na podstawie rozporządzenia oraz dopuszczalnych odstępstwach.

1. Dopuszcza się możliwość wydawania świadectw zootechnicznych dla wprowadzanego do handlu materiału biologicznego pochodzącego od czystorasowych zwierząt rasy polskiej czerwonej przez centra pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub zespoły pozyskiwania lub produkcji zarodków, zatwierdzone do celów wewnątrzunijnego handlu, zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt, z zastrzeżeniem spełnienia warunków, o których mowa w art. 31 ust.1 rozporządzenia 2016/2012. Świadectwa zootechniczne dla nasienia, zarodków czy komórek jajowych tej rasy wyprodukowanych w Polsce mogą być wystawiane przez zatwierdzone centra pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub zespoły pozyskiwania lub produkcji zarodków, na podstawie aktualnych informacji o dawcach materiału biologicznego zawartych w świadectwach zootechnicznych wystawionych przez PFHBiPM. Lista zatwierdzonych centrów pozyskiwania lub przechowywania nasienia, które mogą wydawać świadectwa zootechniczne została określona w załączniku nr 1 do Programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej.
2. Na podstawie art. 31 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2016/1012 oraz po otrzymaniu zgody Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Decyzja nr 9/2019 z dnia 7 marca 2019 r.) w obrocie

materiału biologicznego pomiędzy centrami produkcji i przechowywania nasienia oraz zespołami pozyskiwania lub produkcji zarodków, centrami a podmiotami świadczącymi usługi sztucznego unasienniania, podmiotami wykorzystującymi zarodki lub oocyty, a także hodowcami bydła dopuszcza się możliwość zaopatrywania przesyłek materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu w dokument inny niż świadectwo zootechniczne, którego wzór został określony w rozporządzeniu 2017/717 z późniejszymi zmianami.

3. Zgodnie z załącznikiem III część 3 pkt 8 lit. b) do rozporządzenia 2016/1012, do wykorzystania w sztucznym unasiennianiu może być wykorzystywane nasienie buhajów rasy polskiej czerwonej uznanych przez prowadzącego księgę hodowlaną za przydatne lub niezbędne do realizacji programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej, które spełnią wymagania niezbędne do uzyskania oceny wartości hodowlanej dla cech produkcji mleka z dokładnością wynoszącą minimum 0,2.
4. Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 21 ust. 7 rozporządzenia 2016/1012, do unasienniania krów rasy polskiej czerwonej uczestniczących w realizacji programu ochrony zasobów genetycznych może być wykorzystywane nasienie buhajów rasy polskiej czerwonej uznanych za niezbędne do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych rasy polskiej czerwonej, które nie spełniają wymagań niezbędnych do uzyskania wyniku oceny wartości hodowlanej dla cech produkcji mleka z dokładnością wynoszącą minimum 0,2.
5. Na podstawie art. 64 ust. 4 rozporządzenia 2016/1012 ocenę genetyczną bydła rasy polskiej czerwonej prowadzi Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy w Krakowie.
6. PFHBiPM prowadzi system teleinformatyczny, w którym gromadzone są wszystkie informacje o pochodzeniu zwierząt i uzyskanych wynikach ich oceny, sprawuje nadzór nad bazą danych zgromadzoną w tym systemie i zapewnia stały jej rozwój. Techniczną obsługą informatyczną systemu zajmuje się ZETO SOFTWARE Sp. z o.o. ul. Pieniężnego 6/7, 10-005 Olsztyn.
7. Na podstawie umowy PFHBiPM z Instytutem Zootechniki-PIB w Krakowie Laboratorium Genetyki Molekularnej ul. Krakowska 1, 32-083 Balice, do weryfikacji pochodzenia zwierząt rasy polskiej czerwonej wykonuje analizy polimorfizmu mikrosatelitarnego DNA.
8. Na podstawie porozumienia pomiędzy PFHBiPM a IZ-PIB w Krakowie o współpracy w zakresie potwierdzania pochodzenia bydła, Zakład Hodowli Bydła IZ-PIB w

Krakowie we współpracy z Laboratorium Genomiki Zakładu Hodowli Bydła IZ-PIB w Krakowie, ul. Krakowska 1, 32-083 Balice, wykonują badania metodą analizy pojedynczych nukleotydów SNP do weryfikacji pochodzenia zwierząt rasy polskiej czerwonej.

VII. System generowania, rejestrowania, przekazywania i wykorzystywania wyników oceny wartości użytkowej.

Ocenie wartości użytkowej podlegają samice rasy polskiej czerwonej, które rozpoczęły pierwszą laktację lub pierwszą znaną laktację. Dane pochodzące z oceny wartości użytkowej zwierząt gromadzone są w systemie teleinformatycznym prowadzonym przez Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka na potrzeby prowadzenia oceny wartości użytkowej oraz ksiąg hodowlanych.

Ocena wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego prowadzona jest na zlecenie hodowcy na podstawie umowy zawartej pomiędzy PFHBiPM a hodowcą (właścicielem, posiadaczem zwierząt). W zależności od kierunku użytkowania bydła polskiego czerwonego ocena wartości użytkowej może być prowadzona w zakresie cech produkcji mleka lub cech produkcji mięsa.

Oceną wartości użytkowej obejmuje się zwierzęta oznakowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej oraz ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt i zidentyfikowane przez porównanie numeru identyfikacyjnego na kolczyku z numerem odnotowanym w dokumentach hodowlanych i w paszporcie.

Dla wszystkich ocenianych zwierząt użytkowanych w tym samym kierunku, stosuje się taką samą metodę oceny.

Stosowane przez PFHBiPM metody oceny wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego są zgodne z wytycznymi ICAR i odpowiadają zapotrzebowaniu polskich hodowców.

Ocena wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka

W stadach ocenianych w kierunku cech produkcji mleka ocena wartości użytkowej obejmuje:

- 1) ocenę użytkowości mlecznej określaną na podstawie danych z próbnych udojów;
- 2) ocenę użytkowości rozplodowej;
- 3) ocenę typu i budowy;
- 4) ocenę cech funkcjonalnych.

Oceną wartości użytkowej bydła obejmuje się wszystkie zwierzęta utrzymywane w stadzie, stosując dla wszystkich ocenianych zwierząt taką samą metodę oceny, która związana jest z system udojowym stosowanym w stadzie. W przypadku stad z robotem udojowym wybór metody dla krowy ocenianej jest ograniczony do metod dedykowanych dla tego systemu doju.

W zależności od częstotliwości i zakresu gromadzonych i rejestrowanych danych rozróżniamy następujące rodzaje oceny:

- metodą A - gdzie osobą odpowiedzialną za przeprowadzenie próbnego doju i zgromadzenie wszystkich niezbędnych informacji jest przeszkolony i uprawniony pracownik organizacji prowadzącej ocenę wartości użytkowej.
oraz
- metodą B - gdzie osobą odpowiedzialną za przeprowadzenie próbnego doju i zgromadzenie wszystkich niezbędnych informacji jest przeszkolony i uprawniony przez organizację prowadzącą ocenę wartości użytkowej hodowca bydła lub upoważniona przez niego osoba, która w jego imieniu, po przeszkoleniu zostanie uprawniona przez organizację prowadzącą ocenę wartości użytkowej do przeprowadzenia próbnego doju i zgromadzenia wszystkich niezbędnych informacji w danym stadzie/oborze.

W zależności od częstotliwości i zakresu gromadzonych i rejestrowanych danych rozróżniamy następujące rodzaje oceny:

➤ **A4, B4** – próbne udoje przeprowadzane są co 4 tygodnie, kg mleka rejestrowane są ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próbnego doju, pobierana jest jedna łączna próbka mleka dla każdej dojonej krowy w równej ilości ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próby.

➤ **A6, B6** – próbne udoje przeprowadzane są co 6 tygodni, kg mleka rejestrowane są ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próbnego doju, pobierana jest jedna łączna próbka mleka dla każdej dojonej krowy w równej ilości ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próby.

➤ **A8, B8** – próbne udoje przeprowadzane są co 8 tygodni, kg mleka rejestrowane są ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próbnego doju, pobierana jest jedna łączna próbka mleka dla każdej dojonej krowy w równej ilości ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próby.

➤ **AT4, BT4** – próbne udoje przeprowadzane są co 4 tygodnie, kg mleka rejestrowane są tylko na jednym z dojów przeprowadzonych w dobie próbnego udoju, naprzemiennie w jednym miesiącu rano, a w kolejnym wieczorem i w trakcie doju pobierana jest jedna próbka mleka dla każdej dojonej krowy. Rejestrowany jest również czas rozpoczęcia bieżącego doju oraz doju bezpośrednio go poprzedzającego.

➤ **AT6, BT6** – próbne udoje przeprowadzane są co 6 tygodni, kg mleka rejestrowane są tylko na jednym z dojów przeprowadzonych w dobie próbnego udoju naprzemiennie na jednym próbnym udoju rano, a na kolejnym wieczorem i w trakcie doju pobierana jest jedna próbka mleka dla każdej dojonej krowy. Rejestrowany jest również czas rozpoczęcia bieżącego doju oraz doju bezpośrednio go poprzedzającego.

➤ **AZ, BZ** – stosowane w stadach z systemem automatycznego pomiaru i rejestracji kg udojonego mleka, które posiadają akredytację ICAR oraz są regularnie sprawdzane i kalibrowane może być stosowana metoda AZ/BZ polegająca na rejestracji bezpośrednio z systemu hali udojowej wydajności krów z całej doby, natomiast na potrzebę określenia składu mleka pobierana jest jedna próbka mleka dla każdej dojonej krowy z jednego doju w ciągu doby. Godzina i minuta doju bieżącego i poprzedniego pobierana jest dla każdej krowy indywidualnie z systemu hali udojowej. Metoda **AZ** oraz **BZ** są oferowane hodowcom co 4, co 6 lub co 8 tygodni.

➤ **AR, BR** - metody oferowane tylko hodowcom posiadającym stada wyposażone w roboty udojowe. Dane o ilości udojonego mleka pobierane są z systemu robota z minimum 48 godzin poprzedzających dój, na którym pobrana jest próbka mleka dla każdej krowy indywidualnie. Skład mleka określany jest na podstawie analizy jednej próbki z 1 doju w dobie próby. Metoda **AR** oraz **BR** dostępna jest w wersji co 4, co 6 lub co 8 tygodni.

Pełen zakres danych rejestrowanych na próbnym doju zawiera również rejestrację przez zootechnika oceny lub w przypadku metod z grupy B przez przeszkolonego hodowcę bydła lub osobę przez niego upoważnioną do rejestracji wszelkich zdarzeń powiązanych z laktacją krów dojonych oraz ich przybyciem lub ubyciem, jak również rejestrację cech związanych z użytkowością rozplodową na podstawie informacji uzyskanych od hodowcy/producenta mleka.

Próbný udój polega na ustaleniu (zmierzeniu) i zarejestrowaniu ilości udojonego mleka indywidualnie od każdej krowy oraz pobraniu, indywidualnie od każdego zwierzęcia, reprezentatywnej próbki mleka. Dane dotyczące próbných dojów w znacznej większości rejestrowane są w Systemie Rejestracji Udojów obsługiwany przez zootechników oceny skąd dane transmitowane są do jednostki przetwarzania danych systemu teleinformatycznego PFHBiPM. Innym kanałem mogą być formularze papierowe wypełniane przez zootechników, z których dane wprowadzane są przez upoważnionych operatorów do systemu teleinformatycznego PFHBiPM. W przypadkach współpracy z oborami wyposażonymi w skomputeryzowane i kalibrowane systemy rejestracji udojów, dane transmitowane są z nich do jednostki przetwarzania systemu teleinformatycznego PFHBiPM.

Analiza składu fizyko-chemicznego mleka wykonywana jest w laboratoriach należących do PFHBIPM i polega na określeniu zawartości suchej masy, zawartości tłuszczu, białka (w tym kazeiny) i laktozy oraz określeniu liczby komórek somatycznych i zawartości mocznika. Otrzymane wyniki analiz mleka transmitowane są do systemu teleinformatycznego PFHBiPM, gdzie łączone są z danymi o wydajności mlecznej ocenianých krów.

Ocena cech funkcjonalnych takich jak: szybkość oddawania mleka oceniana w skali od 1 do 5 (gdzie 1 oznacza bardzo wolne a 5 bardzo szybkie), zachowanie się krów podczas doju (temperament) oceniane w skali od 1 (zwierzę powolne i łagodne) do 3 (zwierzę pobudliwe lub agresywne), jest oceną subiektywną krów prowadzoną na podstawie informacji przekazanych przez hodowcę zootechnikowi oceny podczas próbnego udoju. Do cech funkcjonalnych mierzalnych zaliczana jest również liczba komórek somatycznych oznaczana w każdej pobranej próbce mleka.

Ocena użytkowości rozplodowej bydła polega na ustaleniu dla każdej samicy w stadzie: wieku pierwszego wycielenia; okresów międzyciążowych; okresów międzwycieleniowych, rodzajów porodu; żywotności urodzonego cielęcia.

Rodzaj porodu oceniany jest w skali punktowej od 1 (samodzielny) do 6 (cesarskie cięcie), a żywotność cieląt w skali od 1 (cielę żywe, normalne, bez deformacji), do 4 (cielę z deformacjami lub potworkowate, martwe).

Ocena typu i budowy bydła rasy polskiej czerwonej jest wykonywana przez specjalistów PFHBiPM. Krowy pierwsiatki ocenia się w czasie trwania laktacji od 15 do 300 dnia po wycieleniu, krowy w dalszych laktacjach są oceniane w czasie trwania laktacji od 15 dnia po wycieleniu. Do oceny typowane są krowy pierwsiatki, córki polskich

buhajów wykorzystywanych do realizacji programu hodowlanego. Ocenę typu i budowy buhajów wykonuje się u samców kwalifikowanych do rozrodu. Ocena typu i budowy była polega na ocenie cech liniowych, cech opisowych, ocenie ogólnej fenotypu (klasyfikacji) zwierząt oraz rejestracji wad ich budowy.

Oceniane są następujące cechy budowy:

Krowa

1. wysokość w krzyżu (cm);
2. głębokość tułowia;
3. szerokość klatki piersiowej;
4. ustawienie zadu;
5. szerokość zadu;
6. postawa nóg tylnych - widok z boku;
7. kąt racicy;
8. postawa nóg tylnych - widok z tyłu;
9. struktura kostna;
10. zawieszenie przednie wymienia;
11. zawieszenie tylne wymienia;
12. więzadło środkowe wymienia;
13. balans wymienia
14. położenie wymienia;
15. szerokość wymienia;
16. umiejscowienie strzyków tylnych;
17. umiejscowienie strzyków przednich;
18. długość strzyków;
19. charakter mleczny;
20. kondycja;
21. lokomocja (opcjonalnie);
22. umięśnienie przodu;
23. umięśnienie zadu.

Buhaj

1. wysokość w krzyżu (cm);
2. głębokość tułowia;
3. szerokość klatki piersiowej;
4. ustawienie zadu;

5. szerokość zadu;
6. postawa nóg tylnych - widok z boku;
7. kąt racicy;
8. postawa nóg tylnych - widok z tyłu;
9. charakter mleczny;
10. kondycja;
11. lokomocja (opcjonalnie).
12. umięśnienie przodu;
13. umięśnienie zadu.

Powyższe cechy stanowią grupę cech liniowych, które oceniane są w skali liniowej od 1 do 9 punktów, przy czym wartości 1 i 9 określają zarazem ekstrema biologiczne cech. Cecha „wysokość w krzyżu” wyrażana jest w centymetrach na podstawie pomiarów wykonanych laską zoometryczną.

Cechy opisowe nie są cechami liniowymi w sensie biologicznym, ale są związane z określoną częścią (obszarem funkcjonalnym) ciała zwierzęcia i są punktowane w skali od 50 do 97 punktów.

Przy ocenie cech opisowych **krowy** uwzględniane są następujące cechy liniowe:

Kaliber i pojemność:

- wysokość w krzyżu (cm);
- głębokość tułowia;
- szerokość klatki piersiowej.

Typ i budowa:

- charakter mleczny;
- ustawienie zadu;
- szerokość zadu;
- kondycja;
- umięśnienie przodu;
- umięśnienie zadu.

Nogi i racice:

- postawa nóg tylnych - widok z boku;
- kąt racicy;
- postawa nóg tylnych - widok z tyłu;
- struktura kostna;
- lokomocja (opcjonalnie).

Wymię:

- zawieszenie przednie wymienia;
- zawieszenie tylne wymienia;
- więzadło środkowe wymienia;
- balans wymienia;
- położenie wymienia;
- szerokość wymienia;
- umiejscowienie strzyków tylnych;
- umiejscowienie strzyków przednich;
- długość strzyków.

Przy ocenie cech opisowych **buhaja** uwzględniane są następujące cechy liniowe:

Wygląd ogólny:

- Cecha fenotypu obrazująca ogólną harmonijność budowy ciała zwierzęcia i jego proporcjonalność.

Kaliber i pojemność:

- wysokość w krzyżu (cm);
- głębokość tułowia;
- szerokość klatki piersiowej.

Typ:

- charakter mleczny;
- kondycja;
- umięśnienie przodu;
- umięśnienie zadu.

Nogi i racice:

- postawa nóg tylnych - widok z boku;
- kąt racicy;
- postawa nóg tylnych - widok z tyłu;
- lokomocja.

Zad:

- ustawienie zadu;
- szerokość zadu.

Ocenę ogólną fenotypu zwierzęcia ustala się na podstawie sumy iloczynów punktacji cech opisowych i ich wag w ocenie ogólnej:

Krowa

Kaliber i pojemność 15%
Typ i budowa 20%
Nogi i racice 20%
Wymię 45%

Buhaj

Wygląd ogólny 20%
Kaliber i pojemność 20%
Typ i budowa 20%
Nogi i racice 20%
Zad 20%

Na podstawie przyznanej punktacji ogólnej fenotypu, zwierzęta są klasyfikowane do jednej z następujących kategorii zgodnych z wzorcem rasy:

Doskonała	90-97 pkt. (EX)
Bardzo dobra	85-89 pkt. (BD)
Dobra	80-84 pkt. (DB)
Dość dobra	75-79 pkt. (DD)
Dostateczna	70-74 pkt. (DS)
Słaba	65-69 pkt. (SL)
Bardzo słaba	50-64 pkt. (BS)

W zależności od numeru laktacji, w której przeprowadza się ocenę typu i budowy maksymalna punktacja za ocenę ogólną fenotypu może wynosić:

I laktacja	- 89 pkt.
II laktacja	- 92 pkt.
III laktacja	- 95 pkt.
IV i dalsze laktacje	- 97 pkt.

Podczas oceny fenotypu zwierząt rejestrowane są także wady budowy. Występowanie wady oznaczone zostaje za pomocą cyfry 1 lub 2, która określa stopień nasilenia wady. Cyfra 1 oznacza występowanie wady, a cyfra 2 – duże nasilenie wady.

Lista wad budowy **krowy**.

Wady przodu:

1 - słabo związane barki

Wady środkowej partii ciała:

2 - przewężenie za łopatkami

3 - podkasany brzuch

Wady grzbietu:

4 – łęgowaty grzbiet

5 – karpiowaty grzbiet

Wady zadu:

6 - wysoka nasada ogona

7 - zapadnięty odbyt

8 – cofnięty krętarz

Wady kończyn:

9 – beczkowate kończyny

10 - postawa francuska

11 - miękka pęcina

12 - zbyt szeroka szpara racicy

Wady wymienia:

13 - nierównomierny rozwój ćwiartek

14 - nieczynna jedna ćwiartka

15 - strzyki niecyldryczne

16 - lejkowata nasada strzyków

17 - strzyki dodatkowe

18 - przyszyk

19 - dodatkowe strzyki drożne

20 - poprzeczne przewiązanie wymienia

21 – wymię niewykształcone

22 – wymię kozie

23 – przetoka strzyka

Lista wad budowy **buhaja**

Wady przodu:

1 - wąska głowa

2 - krótka głowa

3 - krótka szyja

4 - słabo związane barki

Wady środkowej partii ciała:

- 5 - płaska klatka piersiowa
- 6 - przewężenie za łopatkami
- 7 - obwisły brzuch
- 8 - podkasany brzuch

Wady grzbietu:

- 9 - łęgowaty
- 10 - karpiowaty

Wady zadu:

- 11 - guzy biodrowe wyraźnie powyżej linii grzbietu
- 12 - krótka miednica
- 13 - wysoka nasada ogona
- 14 - zapadnięty odbyt

Wady kończyn:

- 15 - beczkowate
- 16 - postawa francuska
- 17 - stroma pięcina
- 18 – miękka pięcina
- 19 - zbyt szeroka szpara racicy

Wszelkiego rodzaju naliczenia i obliczenia wydajności na potrzeby oceny wartości użytkowej wykonywane są w centrum obliczeniowym ZETO Software Sp. z o.o.

Wyniki oceny wartości użytkowej bydła rasy polskiej czerwonej w zakresie cech produkcji mleka udostępniane są właścicielowi, posiadaczowi zwierząt każdorazowo po wykonaniu próbnego udoju, w postaci wydrukowanych raportów lub na życzenie hodowcy formie elektronicznej lub poprzez program PFHBiPM do zarządzania stadem. Wyniki zbiorcze (roczne) publikowane są w wydawnictwach krajowych i regionalnych PFHBiPM oraz umieszczane na stronie internetowej.

Ocena wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa

Ocena wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w stadach ocenianych w zakresie cech produkcji mięsa prowadzona jest metodą „C” gdzie:

- 1) do obowiązków pracownika PFHBiPM należy dokonywanie wszystkich zapisów w obowiązującej dokumentacji hodowlanej, określenie stopnia umięśnienia

zwierzęcia oraz przeprowadzenie pomiarów zoometrycznych (wysokości w krzyżu i obwodu klatki piersiowej);

- 2) do obowiązków hodowcy należy bieżąca rejestracja zdarzeń w stadzie oraz określanie masy ciała zwierzęcia w określonych metodyką terminach.

Minimalna częstotliwość wizyt pracownika PFHBiPM w stadzie bydła polskiego czerwonego o mięsnym kierunku użytkowania - 2 razy w ciągu roku.

Oceną wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w zakresie cech produkcji mięsa obejmuje się wszystkie zwierzęta utrzymywane w stadzie o mięsnym kierunku użytkowania..

Ocena wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w zakresie cech produkcji mięsa obejmuje:

- 1) ocenę stopnia umięśnienia;
- 2) ocenę tempa przyrostu masy ciała;
- 3) ocenę użytkowości rozplodowej.

Pomiary zoometryczne przeprowadza się u krów jednorazowo. Pomiarom podlegają krowy pierwiastki oraz nowo przybyłe krowy pod ocenę po pierwszym zarejestrowanym wycieleniu.

Mierzone parametry to:

- wysokość w krzyżu - pomiaru dokonuje się za pomocą laski zoometrycznej, a wynik wyraża się w centymetrach,
- obwód klatki piersiowej - pomiaru dokonuje się za pomocą taśmy zoometrycznej, a wynik wyraża się w centymetrach.

Ocena stopnia umięśnienia bydła rasy polskiej czerwonej o mięsnym kierunku użytkowania polega na wizualnej ocenie umięśnienia poszczególnych partii ciała krowy po wycieleniu. Ocena ta dokonywana jest od 15 dnia po wycieleniu.

Ocena ogólna umięśnienia krów określana jest w oparciu o:

- 1) wizualną ocenę budowy łopatki – 20%
- 2) szerokość i umięśnienie grzbietu- 30%
- 3) szerokość, długość i wysklepienie udźca – 50% (wagi wyrażane są w procentach).

Ocena każdej z cech jest wyrażona w skali od 50 do 100 pkt. Suma iloczynów punktacji za poszczególne partie ciała i ich wag stanowi ocenę stopnia umięśnienia, którą interpretuje się następująco:

- 1) bardzo dobre (90-100 pkt.);

- 2) dobre (80-89 pkt.);
- 3) dostateczne (70-79 pkt.);
- 4) słabe (60-69 pkt.);
- 5) bardzo słabe (50-59 pkt.).

Określenie tempa przyrostu masy ciała polega na:

- 1) ustaleniu masy zwierzęcia w następujących okresach jego życia:
 - a) od dnia urodzenia do 48 godz. po urodzeniu dla wszystkich ocenianych zwierząt,
 - b) w okresie od 165 do 255 dnia życia dla wszystkich objętych oceną zwierząt,
- 2) między 375 a 465 dniem życia - dla buhajów hodowlanych;
- 3) obliczeniu standaryzowanej masy ciała zwierzęcia na:
 - a) 210 dzień życia - dla jałowic i buhajków,
 - b) 420 dzień życia - dla buhajów hodowlanych.

Obliczenia standaryzowanej masy ciała zwierzęcia na określony dzień jego życia dokonuje się według wzoru:

$$MCS = [(MCB - MCU) / WW] \times WS + MCU$$

gdzie:

MCS - oznacza masę ciała standaryzowaną zwierzęcia określoną w kg,

MCB - oznacza rzeczywistą masę ciała zwierzęcia w dniu ważenia w kg,

MCU - oznacza rzeczywistą masę ciała zwierzęcia ustaloną do 48 godz. po urodzeniu w kg,

WW - oznacza wiek zwierzęcia w dniu ważenia, wyrażony w dniach,

WS – standaryzowany wiek zwierzęcia w dniach (210 lub 420).

- 4) Wyliczeniu średnich dobowych przyrostów masy ciała zwierzęcia w okresach:
 - a) od dnia urodzenia do 210 dnia życia - dla buhajków i jałowic,
 - b) od 210 do 420 dnia życia - dla buhajów hodowlanych.

Obliczenia średnich dobowych przyrostów masy ciała zwierzęcia dokonuje się według wzoru:

$$PDMC = (MCB - MCU) \times 1000 / (WW2 - WW1)$$

gdzie: PDMC - oznacza przyrost dobowy masy ciała zwierzęcia wyrażony w g (gramach),

MCB – oznacza rzeczywistą masę ciała końcową zwierzęcia w dniu ważenia wyrażoną w kg,

MCU- oznacza rzeczywistą masę ciała początkową zwierzęcia w dniu ważenia wyrażoną w kg,

WW2 - oznacza wiek końcowy zwierzęcia w dniu ważenia wyrażony w dniach,

WW1 - oznacza wiek początkowy zwierzęcia w dniu ważenia wyrażony w dniach.

Wyniki oceny wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w zakresie cech produkcji mięsa docelowo rejestrowane są w systemie teleinformatycznym i udostępniane są właścicielowi - posiadaczowi zwierząt, w postaci dokumentacji hodowlanej.

Wyniki zbiorcze (roczne) publikowane są w wydawnictwach krajowych i regionalnych PFHBiPM oraz umieszczane na stronie internetowej.

Ocena użytkowości rozplodowej bydła polega na ustaleniu dla każdej samicy w stadzie:

- 1) wieku pierwszego wycielenia;
- 2) okresów międzyciążowych (jeśli jest to możliwe do obliczenia w przypadku stosowania inseminacji lub krycia z ręki);
- 3) okresów międzwycieleniowych;
- 4) rodzaju porodu;
- 5) żywotności urodzonego cielęcia.

Ocena użytkowości rozplodowej bydła rasy polskiej czerwonej w zakresie cech produkcji mięsa, prowadzi się na podstawie następujących danych, ustalanych dla każdej samicy w stadzie:

- 1) daty urodzenia;
- 2) daty pokrycia lub daty sztucznego unasiennienia, lub czasu przebywania buhaja w stadzie, w przypadku krycia haremowego;
- 3) nazwy i numeru identyfikacyjnego buhaja użytego do krycia lub buhaja, którego nasienie zostało użyte do wykonania zabiegu sztucznego unasiennienia;
- 4) daty pozyskania i liczby uzyskanych komórek jajowych lub zarodków;
- 5) daty przeniesienia zarodka, danych o rodzicach genetycznych;
- 6) daty wycielenia lub poronienia;
- 7) liczby wycieleń od początku okresu rozplodowego;
- 8) numerów identyfikacyjnych urodzonych cieląt;
- 9) płci i liczby urodzonych cieląt;
- 10) daty ubycia i przyczyny ubycia.

Określenie rodzaju porodu polega na zakwalifikowaniu go do jednej z następujących kategorii:

- 1) samodzielny;
- 2) łatwy;

- 3) trudny przy użyciu znacznie większej siły niż normalnie;
- 4) ciężki (zabieg chirurgiczny, uszkodzenie krowy lub cielęcia, embriotomia);
- 5) poronienie;
- 6) cesarskie cięcie.

Określenie żywotności urodzonego cielęcia polega na zakwalifikowaniu go do jednej z następujących kategorii:

- 1) cielę żywe, normalne;
- 2) cielę martwe przy urodzeniu lub padło w ciągu 24 godzin;
- 3) cielę z wadami budowy lub potworkowate.

VIII. Ocena genetyczna.

Zgodnie z art. 27 ust. 1 rozporządzenia 2016/1012 ocena genetyczna zwierząt hodowlanych prowadzona jest przez Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka samodzielnie lub wyznaczone osoby trzecie, jednoznacznie wskazane przez PFHBiPM. Obecnie, na podstawie art. 64 rozporządzenia 2016/1012 ocenę wartości genetycznej bydła rasy polskiej czerwonej przeprowadza Instytut Zootechniki-PIB w Balicach. Ocenę wartości genetycznej dla nowych cech będzie realizowało również Centrum Genetyczne PFHBiPM. W ocenie genetycznej będą określane i wykorzystywane metody naukowo dopuszczalne i zgodne z ustalonymi zasadami zootechnicznymi, ujętymi w rozporządzeniu 2016/1012.

1. Ocenie genetycznej bydła rasy polskiej czerwonej podlegają cechy użytkowości mlecznej oraz cechy typu i budowy. Ocena genetyczna, czyli szacowanie wartości hodowlanej opiera się na danych pochodzących z oceny wartości użytkowej prowadzonej przez PFHBiPM.

W miarę możliwości, w przyszłości, ocena genetyczna zostanie poszerzona o inne cechy funkcjonalne, które podlegają ocenie wartości użytkowej. Należą do nich: zawartość komórek somatycznych, przebieg ocieleni, żywotność cieląt, szybkość oddawania mleka, temperament tj. zachowanie podczas doju oraz długowieczność.

2. Wartość hodowlana w zakresie cech użytkowości mlecznej jest szacowana dla wydajności mlecznej, wydajności tłuszczu i białka (w kg) oraz procentowej zawartości tłuszczu i białka na podstawie wyników oceny wartości użytkowej:

- a) własnej zwierzęcia lub

- b) krewnych zwierzęcia, dla których prowadzona jest ocena wartości użytkowej,
lub
 - c) własnej zwierzęcia i jego krewnych, dla których prowadzona jest ocena wartości użytkowej.
3. Oszacowań, o których mowa w pkt 2 dokonuje się na podstawie wyników pierwszej, drugiej i trzeciej laktacji, przy czym, jeżeli brak jest danych dotyczących drugiej lub trzeciej laktacji, wartości hodowlane dla tych laktacji są oparte na powiązaniach genetycznych między kolejnymi laktacjami.
4. Wartość hodowlaną zwierzęcia w zakresie cech użytkowości mlecznej oblicza się jako średnią arytmetyczną z wartości hodowlanych dla trzech laktacji.
5. Wartość hodowlana dla cech typu i budowy oraz cech funkcjonalnych jest szacowana na podstawie danych o tych cechach uzyskanych w ramach oceny wartości użytkowej:
- a) własnej zwierzęcia lub
 - b) krewnych zwierzęcia, dla których prowadzona jest ocena wartości użytkowej,
lub
 - c) własnej zwierzęcia i jego krewnych, dla których prowadzona jest ocena wartości użytkowej.
6. Dokładność oceny wartości hodowlanej dla poszczególnych cech oblicza się z uwzględnieniem odziedziczalności danej cechy, liczby spokrewnionych zwierząt i liczby obór w których produkują.
7. Wartości hodowlane szacowane dla poszczególnych cech mogą być łączone w podindeksy oraz indeks selekcyjny.
8. Wyniki oceny wartości hodowlanej bydła rasy polskiej czerwonej publikowane są 3 razy w roku (w kwietniu, sierpniu i grudniu).

Lista ocenianych cech i stosowane metody oceny wartości hodowlanej mogą ulegać zmianom, wraz z rozwojem prowadzonych nad nimi prac naukowo-badawczych.

Na podstawie wyników oceny wartości hodowlanej cech mleczności obliczany jest indeks selekcyjny, będący kryterium selekcji samców i samic. Obecna formuła indeksu to suma wartości hodowlanej wydajności tłuszczu (wh kg tłuszczu) i podwojonej wartości hodowlanej wydajności białka (wh kg białka):

$$\text{Indeks} = \text{wh kg tłuszczu} + 2x \text{ wh kg białka}$$

Formuła indeksu może ulegać zmianom, wraz z tempem poprawy cech mleczności w populacji, modyfikacją celu hodowlanego oraz włączaniem kolejnych cech doskonalonych do indeksu.

Ocena genetyczna krów rasy polskiej czerwonej prowadzona jest dla całej populacji zwierząt tej rasy użytkowanej w kierunku produkcji mleka. Ocena genetyczna przeprowadzana jest dla tych buhajów rasy polskiej czerwonej, które w roku oceny posiadają minimum 10 córek, które ukończyły pierwszą 305-dniową laktację lub krótszą zakończoną naturalnym zasuszeniem po minimum 200 dniach doju i u których w trakcie trwania I laktacji została przeprowadzona ocena typu i budowy.

Ze względu na niewielką liczebność populacji krów rasy polskiej czerwonej użytkowanych w kierunku produkcji mięsa nie wykonuje się oceny genetycznej dla cech opasowych.

IX. Struktura księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej i zasady wpisu do księgi hodowlanej.

Księgi hodowlane dla cieliczek, krów i buhajów hodowlanych prowadzone są w formie elektronicznej w systemie teleinformatycznym prowadzonym przez PFHBiPM, gdzie rejestrowane jest pochodzenie zwierząt, informacje zebrane w ramach wykonywanej oceny wartości użytkowej, wyniki wartości hodowlanej, o ile zostały oszacowane, a także inne istotne informacje o zwierzęciu.

Zakres informacji o cieliczkach, krowach i buhajach wpisywanych do księgi hodowlanej bydła rasy polskiej czerwonej obejmuje:

- 1) numer identyfikacyjny zwierzęcia, nadany na podstawie przepisów o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 2) datę urodzenia zwierzęcia;
- 3) rasę i płeć zwierzęcia;
- 4) nazwę zwierzęcia, jeżeli została nadana, a w przypadku zwierzęcia urodzonego w wyniku przeniesienia zarodka (embriotransferu) również oznaczenie „ET”;
- 5) datę dokonania wpisu w księdze oraz jej symbol oznaczający sekcję księgi;
 - a) w przypadku zwierząt wpisanych do sekcji dodatkowej lub głównej, zostanie zarejestrowany symbol „W” lub „G”,
 - b) w przypadku zwierząt wpisanych do sekcji lub klasy mięsnej zostanie zarejestrowany symbol „Wm” lub „Gm”.

- 6) hodowcę/właściciela lub nazwę podmiotu, numer siedziby stada i adres oraz oznaczenie formy prawnej wykonywanej działalności, a w przypadku osoby fizycznej - jej imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania i adres;
- 7) informacje dotyczące pochodzenia zwierzęcia, w tym nazwy i numery identyfikacyjne przodków zwierzęcia oraz ich numery w księdze lub rejestrze, jeżeli różnią się od ich numerów identyfikacyjnych;
- 8) wynik badania markerów DNA lub badania grup krwi, jeżeli badanie to zostało przeprowadzone, a w przypadku zwierząt urodzonych w stacjach ET w wyniku przeniesienia zarodka również wyniki badania markerów DNA lub badania grup krwi, rodziców biologicznych zwierzęcia;
- 9) wynik badania szczególnych cech genetycznych, jeżeli badanie to zostało przeprowadzone;
- 10) wyniki oceny wartości użytkowej;
- 11) wyniki oceny wartości hodowlanej, jeżeli ocena taka została przeprowadzona;
- 12) wynik oceny typu i budowy, o ile ocena taka została przeprowadzona.
- 13) inne istotne informacje o zwierzęciu.

STRUKTURA KSIĘGI

Dla bydła rasy polskiej czerwonej prowadzona jest:

- **sekcja główna księgi** dla samic i samców;
- **sekcje dodatkowe księgi** dla samic w zależności od kierunku użytkowania.

W sekcji głównej (G) ponadto wyodrębnione są:

- **klasa Elita (E)** – prowadzona dla krów użytkowanych w kierunku produkcji mleka, które uzyskały indeks wartości hodowlanej na poziomie ustalonym przez PFHBiPM;
- **klasa niezgodna fenotypowo (Gnf)** – prowadzona dla samic (cieliczki i krowy) użytkowanych w kierunku produkcji mleka oraz buhajów spełniających jedynie wymagania rodowodowe wpisu do sekcji głównej księgi;
- **klasa mięsna (Gm)** – prowadzona dla samic użytkowanych w kierunku produkcji mięsa, a w niej również:
- **klasa mięsna niezgodna fenotypowo (Gmnf)** – prowadzona dla samic (cieliczki i krowy) użytkowanych w kierunku produkcji mięsa spełniających jedynie wymagania rodowodowe wpisu do sekcji głównej księgi.

Zwierzęta z klasy niezgodnej fenotypowo (Gnf) sekcji głównej nie będą kwalifikowane na matki buhajów i ojców buhajów.

Sekcje dodatkowe prowadzone są tylko dla samic, w zależności od kierunku użytkowości:

- **sekcja dodatkowa (W)** dla samic użytkowanych w kierunku produkcji mleka,
- **sekcja dodatkowa mięsna (Wm)** dla samic użytkowanych w kierunku produkcji mięsa.

Dla importowanych zwierząt czystorasowych ras europejskich czerwonych oraz ich przodków stosuje się skrótowe oznaczenia sekcji głównej księgi obcej (**Og**) lub sekcji dodatkowej księgi obcej (**Od**).

WARUNKI WPISU DO SEKCJI GŁÓWNEJ

A. Sekcja główna księgi

Cieliczki

Do sekcji głównej księgi (G) wpisywane są cieliczki, które:

- 1) urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w kraju lub w stacji ET,
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi, europejskimi rasami bydła czerwonego wpisanymi do sekcji głównej księgi w kraju pochodzenia
- 4) posiadają min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi europejskimi rasami czerwonymi, przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Do klasy niezgodnej fenotypowo sekcji głównej (Gnf) wpisywane są cieliczki fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które spełniają warunki wpisu do sekcji głównej księgi i urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka lub ET. Do klasy tej wpisywane są również cieliczki fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które zostały wpisane do sekcji głównej

księgi na podstawie odstępstwa, o którym mowa w załączniku II Część I Rozdział III ust. 1.

Krowy

Do sekcji głównej (G) wpisywane są krowy, które:

- 1) są objęte oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do księgi bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi, europejskimi rasami bydła czerwonego wpisanymi do sekcji głównej księgi w kraju pochodzenia;
- 4) posiadają min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi europejskimi rasami bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Do klasy niezgodnej fenotypowo sekcji głównej (Gnf) wpisywane są krowy fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które spełniają warunki wpisu do sekcji głównej księgi i są objęte oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka. Do klasy tej wpisywane są również krowy fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które zostały wpisane do sekcji głównej księgi na podstawie odstępstwa, o którym mowa w załączniku II Część I Rozdział III ust. 1.

Do klasy ELITA sekcji głównej (E) księgi wpisywane są krowy w II i III laktacji, które:

- 1) zostały wpisane do sekcji głównej księgi (G);
- 2) uzyskały indeks produkcyjny na poziomie równym lub wyższym od ustalonego przez PFHBiPM;
- 3) uzyskały wynik oceny ogólnej typu i budowy - min. 83 pkt.;
- 4) uzyskały wynik oceny za wymię - min. 83 pkt.

Buhaje

Do sekcji głównej księgi (G) wpisywane są buhaje, które:

- 1) urodziły się w stadach poddanych ocenie wartości użytkowej lub w stacji ET;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego wpisanymi do sekcji G w kraju pochodzenia lub
 - pochodzi po ojcu wpisanym do sekcji głównej księgi;
 - jest potomkiem matki wpisanej do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej na podstawie odstępstwa, o którym mowa w Załączniku II Część I Rozdział III pkt. 1 do rozporządzenia 2016/1012 lub matki wpisanej do sekcji głównej tej księgi przed wejściem w życie tego rozporządzenia, która pochodzi:
 - po ojcu i obu dziadkach wpisanym do sekcji głównej księgi;
 - po matce i babce ze strony matki wpisanym do sekcji dodatkowej księgi.
- 4) posiadają min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny;
- 5) których pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania markerów DNA;
- 6) uzyskały wynik oceny ogólnej typu i budowy - min. 75 punkty.

Do klasy niezgodnej fenotypowo sekcji głównej (Gnf) wpisywane są buhaje fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które spełniają warunki wpisu do sekcji głównej księgi i urodziły się w stadach poddanych ocenie wartości użytkowej lub w stacji ET, których pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania markerów DNA oraz uzyskały wynik oceny ogólnej typu i budowy - min. 75 punkty.

B. Klasa mięsna sekcji głównej księgi.

Cieliczki

Do klasy mięsnej sekcji głównej (Gm) wpisywane są cieliczki, które:

- 1) urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa lub w stacji ET;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego wpisanymi do sekcji G w kraju pochodzenia;
- 4) posiadają min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi, europejskimi rasami przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Do klasy niezgodnej fenotypowo klasy mięsnej sekcji głównej (Gmnf) wpisywane są cieliczki fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które spełniają warunki wpisu do sekcji głównej księgi i urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa lub w stacji ET. Do klasy tej wpisywane są również cieliczki fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które zostały wpisane do sekcji głównej księgi na podstawie odstępstwa, o którym mowa w załączniku II Część I Rozdział III ust. 1.

Krowy

Do klasy mięsnej sekcji głównej księgi (Gm) wpisywane są krowy, które:

- 1) są objęte oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego wpisanymi do sekcji G w kraju pochodzenia;
- 4) posiadają min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskimi bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Do klasy niezgodnej fenotypowo klasy mięsnej sekcji głównej (Gmnf) wpisywane są krowy fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które spełniają warunki wpisu do sekcji głównej księgi i są objęte oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa. Do klasy tej wpisywane są również krowy fenotypowo odbiegające od wzorca rasy, które zostały wpisane do sekcji głównej księgi na podstawie odstępstwa, o którym mowa w załączniku II Część I Rozdział III ust. 1.

WARUNKI WPISU SAMIC DO SEKCJI DODATKOWYCH

Sekcja dodatkowa (W):

Cieliczki

Do sekcji dodatkowej (W) wpisywane są cieliczki, które:

- 1) urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w zakresie cech mlecznych lub w stacji ET;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają znane pochodzenie po matce i odpowiadają fenotypowo rasie.
- 4) przy znanym obustronnym pochodzeniu posiadają udział min. 75% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskimi bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 12,5% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 12,5% (razem lub osobno). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Krowy

Do sekcji dodatkowej (W) wpisywane są krowy, które:

- 1) poddane zostały ocenie wartości użytkowej w zakresie cech mlecznych;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) odpowiadają fenotypowo rasie (w przypadku zwierząt bez pochodzenia lub posiadających pochodzenie tylko po matce);
- 4) przy znanym obustronnym pochodzeniu posiadają udział min. 75% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 12,5% oraz

maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 12,5% (razem lub osobno).
Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Sekcja dodatkowa mięsna (Wm):

Cieliczki

Do sekcji dodatkowej mięsnej (Wm) wpisywane są cieliczki, które:

- 1) urodziły się w stadach objętych oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa lub w stacji ET;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają znane pochodzenie po matce i odpowiadają fenotypowo rasie;
- 4) przy znanym obustronnym pochodzeniu posiadają udział min. 75% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 12,5% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 12,5% (razem lub osobno).
Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Do sekcji dodatkowej mięsnej (Wm) wpisywane są krowy, które:

- 1) poddane zostały ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) odpowiadają fenotypowo rasie (w przypadku zwierząt bez pochodzenia lub posiadających pochodzenie tylko po matce);
- 4) przy znanym obustronnym pochodzeniu posiadają udział min. 75% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 12,5% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 12,5% (razem lub osobno).
Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.

Podniesienie statusu potomstwa zwierząt zarejestrowanych w sekcjach dodatkowych poprzez wpisanie do sekcji głównej księgi (G) lub klasy mięsnej sekcji głównej (Gm).

Na podstawie Załącznika II Część I Rozdział III pkt. 1 do rozporządzenia 2016/1012 może zostać wpisana:

Samica, która:

- 1) urodziła się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka lub cech produkcji mięsa lub w stacji ET albo została objęta taką oceną;
- 2) została zidentyfikowana zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiada min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzi z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny.
- 4) jest potomkiem matki zarejestrowanej w sekcji dodatkowej księgi hodowlanej lub wpisanej do sekcji głównej tej księgi przed wejściem w życie rozporządzenia 2016/1012 i babki ze strony matki, która jest zarejestrowana w sekcji dodatkowej księgi hodowlanej oraz pochodzi od ojca i obu dziadków, którzy są wpisani do sekcji głównej księgi hodowlanej.

Buhaj, który:

- 1) urodził się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej lub w stacji ET;
- 2) został zidentyfikowany zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiada min. 87,5% genotypu bydła rasy polskiej czerwonej lub pochodzą z kojarzenia rasy polskiej czerwonej z innymi rasami europejskiego bydła czerwonego przy maksymalnym udziale rasy holsztyńsko-fryzyjskiej (odmiany czarno-białej lub czerwono-białej) 6,25% oraz maksymalnym udziale rasy montbeliarde i brown swiss 6,25% (osobno lub razem). Udział innych ras w genotypie jest niedopuszczalny;
 - a) pochodzi po ojcu wpisanym do sekcji głównej księgi oraz
 - b) jest potomkiem matki wpisanej do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej na podstawie odstępstwa, o którym mowa w Załączniku II Część I Rozdział III pkt. 1 do rozporządzenia 2016/1012 lub matki wpisanej do

sekcji głównej tej księgi przed wejściem w życie tego rozporządzenia, która pochodzi:

- po ojcu i obu dziadkach wpisanych do sekcji głównej księgi,
 - po matce i babce ze strony matki wpisanych do sekcji dodatkowej księgi,
- 4) którego pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania markerów DNA;
 - 5) uzyskał wynik oceny ogólnej typu i budowy - min. 75 punktów.

TRYB WPISYWANIA DO SEKCJI GŁÓWNEJ KSIĘGI HODOWLANEJ DLA RASY POLSKIEJ CZERWONEJ

Cieliczki i krowy

Typowanie cieliczek i krów do wpisu do sekcji głównej księgi hodowlanej dla cieliczek i krów przeprowadzane jest na podstawie informacji rodowodowych zawartych w systemie informatycznym PFHBiPM. Wpisu zwierząt do księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej dokonuje specjalista PFHBiPM, na podstawie zapisu w umowie w/s prowadzenia oceny wartości użytkowej o uczestniczeniu hodowcy w realizowaniu programu hodowlanego lub na wniosek stacji embriotransferu.

Kandydatki do wpisu do rozdziału Elita wybierane są spośród krów w II i III, które uzyskały oszacowany indeks produkcyjny na poziomie ustalonym przez PFHBiPM. Do klasy Elita wpisywane są krowy, które uzyskały wynik oceny ogólnej typu i budowy minimum 83 pkt. oraz wynik oceny za wymię minimum 83 pkt. Oceny pokroju krowy pierwiastki dokonuje specjalista działu hodowli między 15 a 300 dniem po wycieleniu, a krów w II lub III laktacji w trakcie laktacji od 15 dnia po wycieleniu.

Przy zmianie typu prowadzonej oceny wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka lub produkcji mięsa następuje również zmiana klasy sekcji głównej księgi lub zmiana sekcji dodatkowej, do której wpisane są samice przechodzące do obory, w której ocena prowadzona jest w innym zakresie użytkowości.

Buhaje

Wpis buhajka/buhaja do księgi dokonywany jest na wniosek hodowcy/właściciela zwierzęcia. Po zakwalifikowaniu buhajka/buhaja do wpisu na podstawie danych rodowodowych oraz po uzyskaniu pozytywnego wyniku badania markerów DNA przeprowadzana jest tzw. „selekcja” polegająca na ocenie pokroju zwierzęcia. Jest ona wykonywana pomiędzy 10 a 18 miesiącem życia buhajka/buhaja. W przypadku zgłoszenia buhaja w innym terminie, decyzję o przyjęciu zgłoszenia podejmuje Dyrektor

ds. Hodowli PFHBiPM. Aby buhaj został wpisany do księgi hodowlanej musi otrzymać minimum 75 pkt za ocenę ogólną typu i budowy.

Na wniosek hodowcy/właściciela zwierzęcia wystawiane jest zaświadczenie potwierdzające dokonanie wpisu do ksiąg oraz świadectwo zootechniczne.

X. Świadectwa zootechniczne.

Czystorasowe zwierzęta rasy polskiej czerwonej wprowadzone do obrotu i materiał biologiczny pochodzący od takich zwierząt powinny być zaopatrzone w świadectwa zootechniczne zgodne z wzorami określonymi w rozporządzeniu wykonawczym KOMISJI (UE) 2017/717 z dnia 10 kwietnia 2017r. (z późniejszymi zmianami) ustanawiającym zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1012 w odniesieniu do wzorów formularzy świadectw zootechnicznych dotyczących zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu wystawione przez związek hodowców uznany na podstawie rozporządzenia 2016/1012. W przypadku nasienia, komórek jajowych i zarodków pochodzących od zwierząt czystorasowych rasy polskiej czerwonej pozyskanego, produkowanego, przetwarzanego i przechowywanego w centrum pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub przez zespół pozyskiwania lub produkcji zarodków zatwierdzony do celów wewnątrzunijnego handlu materiałem biologicznym zgodnie z prawem UE dotyczącym zdrowia zwierząt, świadectwa zootechniczne mogą być również wystawiane przez zatwierdzone centrum pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub przez zatwierdzony zespół pozyskiwania lub produkcji zarodków znajdujące się na liście stanowiącej załącznik do Programu hodowlanego dla bydła rasy polskiej czerwonej. Świadectwa zootechniczne dla zwierząt czystorasowych wpisanych do księgi hodowlanej rasy polskiej czerwonej wydawane są przez Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka na wniosek hodowcy/właściciela zwierzęcia. Świadectwa zootechniczne wydawane są na podstawie informacji o zwierzętach zawartych w systemie teleinformatycznym PFHBiPM. Jako załącznik do świadectwa zootechnicznego stosowany jest druk „dodatkowe informacje dotyczące zwierzęcia czystorasowego” zawierający 3 pokoleniowy rodowód i wszystkie dostępne informacje dotyczące wartości użytkowej i hodowlanej zwierzęcia i jego przodków.

Na podstawie zgody udzielonej PFHBiPM przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi decyzją nr 9/2019 wydanej w dniu 7 marca 2019 r. podmioty wymienione w załączniku Nr 1 do programu hodowlanego mogą skorzystać z odstępstwa, o którym mowa w art.

31 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2016/1012. Odstępstwo to umożliwia wskazanym w załączniku centrom produkcji lub przechowywania nasienia oraz zespołom pozyskiwania lub produkcji zarodków zaopatrywanie przesyłek materiału biologicznego kierowanych bezpośrednio do podmiotów świadczących usługi sztucznego unasienniania, podmiotów wykorzystujących zarodki lub oocyty oraz hodowców bydła w dokument inny niż świadectwo zootechniczne, którego wzór został określony w rozporządzeniu 2017/717 (z późniejszymi zmianami). Dokument ten powinien zawierać informacje umożliwiające identyfikację dawcy lub dawców przesyłanego materiału, a także informacje o terminie pobrania lub produkcji tego materiału, imieniu, nazwisku, adresie i miejscu zamieszkania albo nazwie oraz adresie zamieszkania i siedzibie producenta i odbiorcy tego materiału, a także informacje o wartości genetycznej dawcy lub dawców tego materiału biologicznego określonej w zakresie zgodnym z zatwierdzonym programem hodowlanym. Zgodnie z art. 31 ust. 2 lit. b ppkt i rozporządzenia 2016/1012 informacje te będą udostępniane na wniosek zainteresowanych hodowców przez podmioty świadczące usługi w zakresie sztucznego unasienniania bydła lub podmioty wykorzystujące zarodki lub oocyty bydła nabywcom tego materiału biologicznego. Centra produkcji lub przechowywania nasienia oraz zespoły pozyskiwania lub produkcji zarodków, które skorzystają z możliwości niestosowania wzorów formularzy świadectw zootechnicznych dla materiału biologicznego będą zobowiązane do wystawiania, na wniosek właściciela lub posiadacza unasiennionej samicy, biorczyni zarodka lub potomstwa urodzonego z tego materiału biologicznego, świadectwa zootechnicznego spełniającego wymagania określone w art. 30 ust. 6 rozporządzenia 2016/1012 dla materiału biologicznego bydła wykorzystanego do rozrodu.

Dla zwierząt, które nie zostały wpisane do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy polskiej czerwonej, na wniosek hodowcy/właściciela zwierzęcia, PFHBiPM może wystawić świadectwo potwierdzające pochodzenie tego zwierzęcia.

XI. Liczebność populacji uczestniczącej w realizacji programu hodowlanego dla bydła rasy polskiej czerwonej.

W realizacji programu hodowlanego dla rasy polskiej czerwonej uczestniczy wystarczająco liczna populacja zwierząt tej rasy, która pozwala na realizację tego programu. Na dzień 31.12.2023 r. do księgi hodowlanej wpisanych było 4 904 krowy i 2 835 cieliczek oraz 112 buhajów rasy polskiej czerwonej.

Przeciętna liczba krów rasy polskiej czerwonej w 2023 roku w stadach objętych oceną wartości użytkowej w kierunku mlecznym wynosiła 3 079 szt. o przeciętnej wydajności 3 345 kg mleka, 143 kg tłuszczu przy 4,26% i 113 kg białka przy 3,37%.

W programie hodowlanym w 2023 roku uczestniczyło 347 stad użytkowanych w zakresie cech produkcji mleka oraz 107 stad użytkowanych w zakresie cech produkcji mięsa.

Załącznik nr 1

DO PROGRAMU HODOWLANEGO DLA RASY POLSKIEJ CZERWONEJ LISTA CENTRÓW POZYSKIWANIA LUB PRZECHOWYWANIA NASIENIA ORAZ ZESPOŁÓW POZYSKIWANIA LUB PRODUKCJI ZARODKÓW UPRAWNIONYCH DO WYSTAWIANIA ŚWIADECTW ZOOTECHNICZNYCH DLA MATERIAŁU BIOLOGICZNEGO WYKORZYSTYWANEGO DO ROZRODU POCHODZĄCEGO OD ZWIERZĄT HODOWLANÝCH CZYSTORASOWÝCH:

I. DLA NASIENIA I ZARODKÓW

1. Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt Sp. z o.o. w Łowiczu
ul. Topolowa 49;
99-400 Łowicz
2. Wielkopolskie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt w Poznaniu z siedzibą w Tulcach
Sp. z o.o.
ul. Poznańska 13;
63-004 Tulce
3. Stacja Hodowli i Unasieniania Zwierząt Sp. z o.o. w Bydgoszczy
ul. Zamczysko 9a
85-689 Bydgoszcz
4. Małopolskie Centrum Biotechniki Sp. z o.o.
Krasne 32;
36-007 Krasne
5. WWS Partner Sp. z o.o.
ul. Przemysłowa 9a;
14-400 Pasłęk
6. PH Konrad
ul. Poligonowa 28c
18-400 Łomża
7. CRYOGEN Jan Plich
ul. Modrzewiowa 4
43-424 Drogomyśl
8. TOP GEN Sp. z o.o.
ul. Bolesława Chrobrego 23
48-100 Głubczyce
9. BULL – SEM Witold Henryk Hibner
ul. Gordziałkowskiego 5
05-804 Pruszków
10. KI-GEN Sp. z o.o.
ul. Wolności 47
58-160 Świebodzice
11. PH Konrad Krzysztof Przeździecki
ul. Poligonowa 28c
18-400 Łomża
Zakład INSEMICA
Bucz, ul. Jarzębinowa 1/1
64-234 Przemęt
12. ABS Polska Sp. z o.o.
ul. Szafirowa 22a
82-300 Gronowo Górne

13. CenterGen Sp. z o.o.
ul. Magazynowa 11a
99-400 Łowicz
14. P. P. H. U.” Maxygen” Export – Import Sylwia Dudek
Andrzejów
ul. Wrocławska 43
98-432 Łubnice
15. Intergen
Skierszewo 22b
62-200 Gniezno
16. Gabinet Weterynaryjny Rozrodu i Chorób Bydła Piotr Skup
Kosierady Wielkie 34a
08-300 Sokołów Podlaski
17. Instytut Zootechniki PIB w Krakowie
ul. Krakowska 1
32-083 Balice
18. MuuGEN Bogumił Sobczyński
Ul. Zamczysko 3/3
85-689 Bydgoszcz
19. BVS GENETICS Sp. z o.o.
Kosierady Wielkie 34A
08-300 Sokołów Podlaski

II. DLA ZARODKÓW

20. Przychodnia Weterynaryjna
lek. wet. Jarosław Czeladko
Zespół Embriotransferu nr 20022401
ul. Piłsudskiego 26
16-080 Tykocin
21. ET-VET s.c.
Jędrzej M. Jaśkowski, Marek Gehrke
Zespół Embriotransferu nr 04062401
ul. Azaliowa 23
62-002 Złotniki
22. INVIVET Sp. z o.o.
Zespół Embriotransferu nr 28622402
Ul. Martyniaka16
10-763 Olsztyn